

CODĂU ANNAMĂRIA

ANEKDOTÁK AZ ÁTMENETRŐL

Dan Lungu: *Tyúkok a mennyben*

■ Úgy tűnik, a romániai irodalom számára kiapadhatatlan forrás a szocialista diktatúra és a '89-es rendszerváltás. Az ezt tematizáló művek között külön népszerűségnek örvendenek Dan Lungu alkotásai, melyekben a humor, a szatíra válik olyan eszközzé, amelynek révén érzékenyen, a kommunizmusról szóló sablonokat kikezdve tud viszonyulni a megmutatott pozitív és negatív jelenségekhez, és egyidejűleg az olvasót is sikerül ezekkel szemben érzékenyíteni. Lungu ugyanis nem arra törekszik, hogy demonizálja Ceaușescut és diktatúráját, de arra sem, hogy a forradalom utáni időszakot reményteljesnek mutassa. A 2016-ban Szonda Szabolcs fordításában megjelent *Tyúkok a mennyben* a magyar olvasóközönség előtt már ismerős *Egy komcsi nyanya vagyok!* című regénynél árnyaltabban, valamint az egyéni életút helyett egy mikroközösség felől figyel meg mind a '89 előtti, mind az azutáni időszak elmentmondásosságait, s ezeket az elmentmondásosságokat élesíti egészen groteszk jelenetekké.

A mű egyik központi figurája, Relu Covalciuc egy bizarr, óriásira nőtt tyúkokról szóló, egyfajta kommunista utópiát jelképező álma következében arról mereng, hogy delgetett házi szárnyasai számára

létezik-e mennyország. Álma után pedig mintha a valóságban meg is mutatkozna a tyúkok mennyországa: hatalmas gilisztaáradat önti el Relu udvarát, pincéjét – a helyzet teljesen kezelhetetlen, az első boldog pillanatok után a tyúkok is menekülnek az eledelüktől. A több epizódból és szólamból felépülő regénynek ez az eset a fő szála, a média nyelvén szólva ez a sztori a fő szenzáció. Az Akácós utca lakói számára ugyanis a mindennapokat a hasonló, legjobb esetben két-három hetes lejáratú idejű hírek színezik és teszik értelmessé. Az események értékét hírértékük határozza meg, a kiemelkedést a tévében való szereplés biztosítaná leginkább – de ehhez az önmagukban már eleve különös jelenségeket a média torzító és túlzó eszközeinek kellene alávetni. A regény erre rájátszva veti be a túlzást mint poétikai eszközt, akkor is, amikor szereplői magatartását jellemzi (például mindenki részesülni akar „Az-Ezredesházában-járt-első-Akácós-utcai-ember hírnevéből”), s akkor is, amikor szabad függő beszédben a gondolkodásmódjukat közvetíti: „És akkor ők megmutathatják majd az unokáknak, figyeljetek, kis taknyosok, én is ott voltam, pontosan az én utcámban történt, nem éltem le hiába az életem, elcsíptem én

is egy azonosítatlan jelenséget, hálistennek!”

A sztorik kiemelkedési lehetőséget, menekülést jelentenek abból az átmeneti állapotból, amellyel a csak félig leaszfaltozott Akácos utca közössége nem tud mit kezdeni. Az egyes emberek létezésének kontextusát ugyanis a fejük fölött változtatták meg; ezeknek a rendszer-szintű változásoknak a formális, külsődleges volta lehetetlenné tette a mentalitásbeli, képzettségbeli, életritmus- és -módbeli stb. alkalmazkodást. Ilyen kényszerű kontextusváltoztatás nem csupán a '89-es rendszerváltás, hanem a diktatúra alatt például a tömegek faluról városra való beköltöztetése vagy az Akácos utca lebontásának terve „területrendezés” cím alatt és a lakók tömbházakba való költöztetésének szándéka. Bár az utóbbi terv nem valósul meg, híre valódi trauma egyéni és közösségi szinten is, bármennyire vicces, ahogyan az utca lakói nyilatkoznak a tömbházban való élet legendáiról. A hír következménye az általános elkedvetlenedés, hanyagság, „a szomorúság és lepusztultság levegője, a tehetetlen előregedés hangulata”. '89 után pedig a munkahelyek biztonsága meginog, a kiöregedett szakmunkások visszakényszerülnek a falusi életmódba, az új államhatalom nem kínál megoldásokat a kisember számára: „És mihez kezd ma Petrică úr a tehetségével? Pontosan ahhoz, amihez az a sok száz jókezü és szakosított mester és iparos, aki otthon, a tornácban üldögél vagy egy-egy akáctuskón, valami Traktor-féle helyen.”

A regény román, illetve nemzetközi recepciójában is egyöntetű vélemény: Lungunak nagy érdeme az az árnyalt tabló, amelyet a román társadalom átmenetiségbe rekedt-

ségéről fest. Ebben egyértelműen nagy szerepet játszik szociológus képzettsége, mely lehetővé teszi, hogy ne pusztán tüneteket láttasson, hanem a problémák gyökereire is reflektáljon. Ő ezt olvasmányos humorral teszi, s az olyan szereplőkből, mint Hrib apó vagy Petrică úr, ömlenek a poénok bármilyen helyzetben. A mű világában a férfiak is próbálnak reflektálni helyzetükre, de csak addig jutnak el, hogy kultikus gyülekezőhelyükön, a Gyűrött Traktor nevű kocsmában „dumákat beszélgetnek”. Múlt és jelen szembesítése során nem tudnak határozottan állást foglalni – kocsmai konfliktusaik eredete, hogy nem tudnak megegyezni abban, jobb volt-e Ceaușescu alatt vagy sem. „Bár az üzletekben alig volt áru, máshonnan be lehetett szerezni sok mindent. Annyi kellett hozzá, hogy szorgalmasan keresgéljen az ember. Most bemész a boltba, egy darabig mereszted a szemed a tárlókra és a zsúfolásig telt polcokra, nyelsz egyet, aztán hazafelé veszed az irányt. Megnőtt alaposan a nyáltermelés, exportra is jutna belőle. Régebb semmit sem lehetett kapni, otthon a hűtők mégis tele voltak. Fel kellett találnod magad. Mindenki ezt csinálta!” Másfelől azonban „ha annak idején meszeltek, ez még nem egyenlő azzal, testvér, hogy akkor jobb volt, ezt akarom mondani”. A folyton újramondott érvek ellenére tehát nem sikerül konszenzust kialakítani, s így Relu Covalciuc bárgyú vágya („Úgy éreztem, szeretném, ha én is ebben a *helyzetállapotban* lehetnék, vagyis tyúk.”), nem egyszerű poén, hanem jele annak, hogy nincs kiút az átmeneti helyzetből.

A Gyűrött Traktor, a viták helye, egyfajta fórum, biztos pont, ahol